

faktor is voor lichamelijke ontwikkeling, staat het Calvinisme naar zijn aard er welwillend en aanmoedigend tegenover.

Dat in de praktijk hiervan nog niet zoveel bleek is toe te schrijven aan verschillende oorzaken.

Allereerst hiernaar, dat de Calvinisten zoo goed als allen behoorden tot de kleine luyden. Deze zagen zich uiteraard op handen, op lichaamsarbeid aangewezen. En wie den geheelen dag geloopt, geklommen, gedruwd, gezwogen heeft, voelt des avonds aan bijzondere lichaams oefeningen geen behoefte.

Het kleine percent intellectuelen, dat overbleef, was zoo met geestelijken arbeid overladen, dat het dikwijls van den tijd, aan lichaams oefeningen besteed, zonde maakte. Geheel goed te keuren valt dit niet. Wel te begrijpen. Wanneer Calvijn zelf wat meer acht gegeven had op zichzelf en meer lichaams beweging genomen had, zou hij naar menscheijk oordeel langer gespaard zijn gebleven. Maar het werk der reformatie gunde hem geen gelegenheid tot ontspanning.

Meerdere voormannen waren er te noemen, wier vroegtijdige dood middelkerwijs samenhang met een tekort aan lichaams beweging.

Calvijn II (gelijk de oude De Gaspen Dr Kuyper wel eens noemde) bracht het er in dit opzicht beter af dan Calvijn I.

Nu echter het aantal intellectuelen in onzen kring steeds grooter wordt, behoort aan de sport meer aandacht te worden geschonken. De noodzakelijkheid ervan mag zeker wel eens extra worden bepleit.

Alleen moet, gelijk over heel het leven, ook over de sport de Calvinistische keur gaan.

Wat de soorten van sport betreft, tegen de meeste kan de Calvinist geen bezwaar hebben. Gymnastiek, hetzij in club hetzij in de kamer alleen, wandel, rijwiel, watersport, tennis, korfbal, golf, cricket, schermen enz. enz. zijn op zichzelf alleszins geoorloofd.

Alleen die sporten, welke een verruwend invloed hebben, gelijk voetballen (hoewel dat niet per se verruwend behoeft te zijn), maar vooral boksen moeten op onzen index geplaatst. Want wat verruwt kan den toets van het Calvinisme niet doorstaan.

Ook tegen wedstrijden op kleine schaal bestaat geenerlei bezwaar. Gaat het bij die wedstrijden niet wild toe, dan valt niet in te zien, waarom zij niet zouden mogen gehouden worden.

Waartegen echter met kracht gewaarschuwd moet worden is de overdrijving van de sport.

Die overdrijving nu neemt in onze dagen groote afmetingen aan.

Men overdrijft schier in alles.

Ook in de sport.

En bij overdrijving van het een, moet het ander er onder lijden.

Hoe menige jongen is door de sport niet het verdriet van zijn ouders geworden. Hij verwaarloosde zijn werk. Liet zijn beste leerjaren voorbijgaan.

Hoe menig lichaam is door sport-overdrijving niet gesloopt! Hartgebreken bij jeugdige menschen worden door deskundigen niet zelden daaraan toegeschreven.

Hoe leed vooral onder de overdrijving der lichaams oefening de geestelijke oefening schade. De sport-overdrijving is aanleiding, dat menig jeugdig leven voor de kerk is verloren gegaan! Want hierbij komt, dat de groote sportoefeningen in den regel op Zondag geschied-

den. De moderne sport en sabbatsontheiliging gaan hand in hand. Men leze er de Maandagsvondt-bladen van onze groote pers maar op na. En of de Regeering nu al bedongt, dat de Olympische spelen op Zondag zouden worden stopgezet, daarmee was wel iets, maar niet veel bedongen. Want de voorbereiding voor die spelen in ons land, de training, zou maanden, ja nog langer, toch inzonderheid op den Zondag geschieden.

De sport-overdrijving gaat nog verder. Meer dan één liberaal verslaggever heeft vóórdat de Olympische spelen in het zicht waren, aan zijn ergernis lucht gegeven over de sportmaniakken. In het stadion schreeuwen de toeschouwers niet meer, ze huilen, ze gieren, ze brullen als wilde beesten. Dat is geen enthousiasme meer. Het is een soort razernij. Dat zeg ik niet. Dat zeggen ooggetuigen. Geen Calvinisten. De portretten der „helden“ komen in de krant. Hun bonte en blauwe lichamen worden op de schouders gedragen. Meisjes voelen zich geveid door hun gezelschap. Het wordt een heldenverering van de stuitendste soort.

Bij duizenden heeft de sport reeds de religie verdrongen.

Lichamelijke behendigheit en kracht is het hoogste, wat zij begeeren.

En dat alles bereikt het toppunt in de Olympische spelen.

Dan klimt de sportoverdrijving tot haar hoogtepunt. Och, of daar al een rechtzinnige domine voor de Olympische spelen bidt, gelijk minister de Visser mededeelde, daarmee is de sportoverdrijving, welke het lichaam verheft ten koste van de ziel en het aardsche doet zoeken met afwending van het hemelsche, niet weggenomen.

Ook ontrent de onzedelijkheid bij vroegere Olympische spelen zijn de berichten niet geruststellend. Men kan ze theoretisch willen wegedeneeren. Maar daarom is ze praktisch nog niet weg. Een vergelijking met een internationaal congres gaat hierbij niet op. Want bij de Olympische spelen viert het lichaam hoogtij.

De Calvinist is een voorstander van sport krachtens beginsel. En hij moet het nog meer worden.

Maar hij is een tegenstander van sportoverdrijving.

Schaadt alle overdrijving, deze wel het meest.

De feiten zijn voor het grijpen.

HEPP.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

„Staatstaak of Oudertaak“.

Deze titel is ontleend aan de rede, door Dr Dijk in de Paaschweek voor de Vergadering van den Schoolraad gehouden. Met zeer gemengde gevoelens heeft menigeen deze rede en het daarop gevolgde debat aangehoord. De eerste gedachte, die bij het lezen van zoo'n onderwerp opkomt, is wel bij velen: „Beginnen wij weer van voren af?“ Dat staat onder ons toch wel vast, dat de opvoeding en de onderwijzing van de kinderen niet de taak is van den Staat, maar van de Ouders. En toch, wie een stapje verder gaat en let op de positie van onze scholen in onzen tijd, zal er zich over verblijden hebben, dat dit onderwerp aan de orde kwam en dat het op een principiële wijze werd

derden, ook van erotische strekking, werden, precies als later onder Calvinisten, zonder eeuwig gevoel van onbetamelijkheid geschikt om aan geestelijke zangen de melodie te leenen. Keizer Frederik, die zijn zoon laat huwen met Maria van Bourgondië, wordt vergeleken met God den Vader, die zijn Zoon op aarde zendt; de naam Maria heeft de brug voor deze verbeelding geslagen; Maria is het „waardig beeld van Onze Lieve Vrouw“.

Zelfs tot bewuste grofheden en obscene grappen heeft de middeleeuwse geest zich laten verleiden; de geestelijke opvatting van „Les Quinze joyes de mariage“ en van den „Roman de la rose“ is meer dan eens plat in haar erotiek. Een Madonnabeeld wordt met liefdesstrikken omhangen; en het beeld van de bruid Gods draagt voor het heve geld van perverse avonturiers soms in de sculptuur de trekken van de een of andere maitresse. En behalve Maria zelf wordt ook haar huwelijksleven curieus onderzocht door de geprikkelde voorbeelding; een werk, dat, zoodat niet als direct uitvloeisel van religie, dan toch in elk geval niet als verloochening daarvan gezien wordt. Hierbij komt trouwens straks ook nog de gemeenzaamheid der heiligenverering; heiligen, die over lang dood zijn, worden door de verbeelding van het volk met attributen gezegend, die hun nabijheid meer gemakkelijk maakt; en heiligen, wier dood men beleven kan, worden niet anders dan in lichamelijke bewaard in de herinnering; van de heilige Elisabeth van Thüringen is het lichaam verminkt, na haar dood, door de grotte handen van haar verweerders, die toch een stukje van haar bewaren moesten; en zij is de eenige niet: ribben en beenen van anderen zijn eveneens uitgedeeld.

Het Hooglied komt telkens terug; de middeleeuwse exegese, daarin nog steeds niet overwonnen door een later geslacht, werkt ook reeds heel graag met het gegeven van de bruid, die zegt: ik ben zwart, doch lieflijk. Zoo h.v. in een onnuttige werk der vijftiende eeuw, waar het mystieke huwelijk van de ziel met den hemelschen bruidegom aan burgerlijke vrijage den woordenschat ontleent. Protestantie hebben hier trouwens niets te verwijten; want wat hier in de kunst optreedt, hebben protestantische geesten vaak in hun allegorie gegeven; en groot is nog de huishare van hen, die geen kwaad woord daarover hooren willen.

Niet alleen naar de hoogere regionen der geestelijke

behandeld. Vooral waar in onze dagen de Socialisten ook hun toekomstplannen met de school hebben ontwikkeld, weten we ten naaste bij wat ons wacht, wanneer zij meer invloed op den gang van zaken zullen krijgen. In hun stelsel is geen plaats voor een vrije school, evenmin als in dat der liberalen. Het kind moet worden opgevoed voor de gemeenschap. Deze zal uitmaken, in welke richting en door welke middelen het kind moet worden geleid. De ouders zouden met hun individuele wenschen de zaak van de gemeenschap maar kunnen schaden. Als we nu voor het woord gemeenschap Staat lezen, dan hebben we het oude ideaal van de Liberalen op schoolgebied. Er is daarom in onze situatie in dezen nauwelijks iets veranderd. De vijand, die wij in onzen schoolstrijd hebben mogen overwinnen, vinden we in de toekomst weer, nauwelijks met een anderen naam, tegenover ons. En niemand zal kunnen meenen, wanneer hij let op de landen rondom ons, dat deze vijand in de toekomst gematigder zal zijn. Hoe kan men immers een woord gebruiken van meer invloed dan het woord gemeenschap. Daar zijn we allen in begrepen. Daar moeten toch persoonlijke belangen voor wijken, met persoonlijke inzichten kan daarbij toch niet worden gerekend. En met één beweging is hier op zij geschoven al wat ooit van onze zijde is aangevoerd over de verantwoordelijkheid der ouders. Waar wij voerden het pleit voor de vrijheid, daar plaatst men en in het verleden en in de toekomst daartegenover het ideaal der eenheid, der valsche eenheid, die alleen kan worden verkregen door de vernietiging van de persoonlijkheid. Daarom, nog eens, het was lichtelijk teleurstellend, dat zoo'n onderwerp op den Schoolraad aan de orde moest worden gesteld, maar het was ook weer verblijvend, dat het toch maar gebeurde.

Ook in het debat bleek, dat het noodig blijft, dergelijke principiële zaken aan de orde te stellen. Er zijn maar al te veel menschen, die onze positie tegenwoordig erg best vinden. We hebben toch ruimte gekregen, bijna elke plaats heeft haar Christelijke school en onder die vele is er maar een enkele, die nog in financiële moeilijkheden zit. Ze voelen niet, hoe de doodelijke omarming van den Staat onze vrijheid gaat vernietigen, wanneer we niet allemaal met elkaar oppassen. De oud-Minister De Vries zei het met deze woorden: „Wij zijn in den ap gelogeerd“. De moeilijkheden, die zich reeds hier en daar met de Gemeentebesturen voordoen, bewijzen, hoe spoedig men zijn bewegingsvrijheid kan kwijt zijn. De praktische moeilijkheden, waartoe de uitvoering van de Wet 1920 aanleiding geeft, bewijzen, dat ze van een verkeerd principe uitgaat.

Daarom geeft het wel tot eenige verwondering aanleiding, dat men ook op bovengenoemde vergadering er den spreker een verwijt van maakte, dat hij zoo idealistisch was. Men vindt daarin dan een tegenstelling met het praktische. Mijns inziens geheel ten onrechte. Ik geloof, dat wij nu reeds de moeilijkheden in het praktische ondervinden, omdat we het ideaal te veel uit het oog hebben verloren. En daarom is elke oproep, tot dat ideaal terug te keeren, in de huidige periode van onzen school-

devotie en der hoogmystische vervoering, maar ook tot de meer paganistische ontanding heeft deze erotiek de brug geslagen. Ruusbroec is niet ver af van de beelden, die bij de verheerlijking van de „minne“ de gedachten sturen in een richting, die van het geestelijke terugleidt naar het vleeschelijke. Jean Berthelemy schrijft zijn „livre de crains amoureux“. Bonaventura noemt de wonden van Jezus de bloedroode bloemen van ons zoete en bloeiende paradijs; en de ziel moet als een vlinder, daarover heen zweven, en drinken moet ze, dan aan deze, dan aan die. Er zijn er, die uit de zijde van Christus drinken, die de borsten van Maria zuigen, die elk van haar lichaamsdeelen tot onderwerp van een meditatie maken.

En de erotiek blijft ook nu zichzelf tot het uiterste van haar zonden en zwakheden trouw; de roes, de algehele overgave, waarbij de bewustheid wordt teruggedrongen, eischt ook in de mystiek van die eeuwen telkens weer het recht van beeldvorming voor zich op. Totdat tenslotte christendom en heidendom elkaar de hand geven: de erotiek die cultuurvormen had verward met religieus, die de goden van het heidendom had geplaatst op eenzelfde laagvlakte van vereering, met Jezus en Maria, die de hemelsche zaligheid had verheerlijkt in de woorden van aardschen wellust, heeft het bederf in de kerk gebracht en het paganismen zijn school gegeven. *)

• • •

Het valt, als we reiden, niet zwaar, de analogieën te vinden, die hedendaagsche roomsche kunst ons dwingt te aanvaarden als opkellingen van het oude middeleeuwse vuur. Van Rome is de legende van den jocularator Dei, d.w.z. van den mensch, die den lach, ook der liefde, die immers haar uren van „jokken“ kent, indraagt in de sfeer van God.

Een overdracht van het oude in den stijl of in de stijlloosheid van het moderne leven is genoeg, om de erotiek van de middeleeuwen te doen herkennen in de poëzie. Wat dunkt u van Wies Moens: Hij voert onze lippen naar de wonden in Zijn zijde; die blinkt als een geschnuikte mond? *)

De modernisering van de middeleeuwse liefdesgedachte en haar toepassing in het godsdienstig leven van den modernen Roomsche, wordt niet maar als ongewilde verwantschap aan de aesthetiek van vroeger dagen, maar wel degelijk als bewuste zelf-herleiding

strijd (war nis. We hart van school be gedachte z voor heel noodige d vinden, w godsdienst mogen we heid, die Overheids meenschap Gr.

Lez

Wanneer noodig, da iets kunne ziel van e Wanneer heeft, dan ten cons En voor dadelijk wa maar het selen, van middellijk Evenwel ben. Dat b het zal du constateere voorafgaan dierzelfde Wanneer verschijne dat het h in de zi Wat we uiging van dat innerli Wanneer wanneer ze haar stoel, heeft, wam niet in be mit die v zelf, dat d ik zie tens vendriet ze geestelijke Ik kan n de uiterlijk onmogelijk werpen.

En toch heeft. Waa heb zien d maar hun r Francois de leed, mei l heeft bekoor sterfslag een panselijke e hem weer wijze, dat o aan hem la gemaakt: d kunst te wet bij een Roo wil eeren, d is zichzelf l liefde zij alleen l is altijd schoon Maar voor Assisi, heeft haring van onzen tijd; v satie, die d eigen vleesch zijn zonnelle viert. En la tem van de Moens, met l

Wij dichters beluisteren l in alle ding. Aan onze gestadig. Daar sche de verbindi anders dan i cocus aan l dichter; Dit alles hoe Gij de bloe en de kro als helle l

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Eros of Christus. IV.

De Roomschen.

Voor wie hun leven kent, hun kunstleven niet in de laatste plaats, is het duidelijk, dat hun gedachtenkring herhaaldelijk instuut de aanraking tusschen geestelijke en religieuze erotiek.

Verschiedene factoren werken hier samen.

Daar is allereerst de hedendaagsche teruggang tot de middeleeuwen. De mystiek van dien tijd heeft herhaaldelijk de religieuze beleving onder erotische beelden geteekend; het hoog-lied is er ook door anderen dan den bijbelschen auteur vaak gedicht; en de mystiek — men weet dat — is al aanstonds gereed om de vraag te stellen, wat nu wel een bijbelsch auteur op een dichtenden geest van later eeuw vóór mocht hebben? Het zijn volstrekt niet de roomschen alleen, die in hun poëzie en hun zachtmoedig proza naar de dragers der middeleeuwse schoonheid terug willen grípen. Maar het feit, dat men de Middeleeuwen niet aanraken kan, zonder Rome te zien, maakt, dat de Roomschen in de kunst zich aan de schoonheid van wat hun eigen geest heeft voortgebracht, gaarne weer willen vasthouden.

Het is niet zwaar, de aanknoopingspunten te vinden tusschen hedendaagschen en middeleeuwschen roomschen rijkdom. De middeleeuwse mysticus Heinrich Suso heeft de Wijsheid tot zijn bruid verheven; zijn liefde voor haar neemt de vormen aan van de aardsche liefde en de overdracht van de Wijsheid in den goddelijken levensbodem der heilige drie-eenheid deed bij hem al spoedig de religie overslaan tot de erotiek. Tot in de manier, waarop hij een appel eet, komt de liefde uit: drie stukjes snijdt hij, om de drie-eenheid af te beelden, het vierde in naam van het kleine kindje Jezus; de schil mocht daarvan niet af, want kleine jongens eten appels ongeschild. „Zijn drank“ voegt Huizinga aan deze mededeeling toe, „zijn drank nam hij in vijf teugen, om de vijf wonden des Heeren, maar omdat uit Christus' zijde bloed en water vloeide, nam hij den vijften teug dubbel“. *)

En dat is maar een kleinigheid van wat aan bepaald erotische vormen de middeleeuwen hebben opgeleverd. Er waren Mariabeeldjes, waarin de theologische conclusies over haar moederschap van God op de grofste wijze werden afgebeeld. Wereldsche lie-

strijd (want die is er nog) van de hoogste betekenis. We zijn heel wat achteruit, wanneer in het hart van ons volk uitsluit de gedachte, dat de school behoort uit te gaan van de ouders. Die gedachte alleen kan ons brengen de Vrije School voor heel de natie. Zij kan ons ook brengen de noodige differentiatie, die wij als ouders noodig vinden, wanneer wij alleen maar denken aan de godsdienstige opvoeding onzer kinderen. Nimmer mogen we ons laten opleggen de dwang der eenheid, die onvermijdelijk volgt uit het stelsel der Overheidsschool, of ze dan Staatsschool of Gemeenschapsschool heet.

Gr.

G. MEIMA.

WIJSBEGEERTE.

Iets over zielkunde.

Lezen in de ziel van een ander.

I.

Wanneer we doen aan zielkunde, dan is het noodig, dat we met meer of mindere zekerheid iets kunnen vaststellen van datgene, wat in de ziel van een ander omgaat.

Wanneer toch de zielkunde reden van bestaan heeft, dan zal zij de psychische verschijnselen moeten constateeren en verklaren.

En voor de verklaring der verschijnselen is al dadelijk waar het oude gezegde: „niet het hoofd, maar het hart beheerscht het leven“. De beginselen, van welke iemand uitgaat, doen hier onmiddellijk zulk een grooten invloed gelden.

Evenwel, daarover willen we het thans niet hebben. Dat bewaren we nog eens voor later. Immers het zal duidelijk zijn, dat de waarneming, dat het constateeren van onderscheiden verschijnselen moet voorafgaan aan de behandeling van de verklaring dierzelfde verschijnselen.

Wanneer we dan spreken over de onderscheiden verschijnselen op psychisch erf, dan is het duidelijk, dat het hier onmiddellijk gaat over het lezen in de ziel.

Wat we toch waarnemen is niet anders dan een niting van iets, dat in het binnenste omgaat, maar dat innerlijke zelf is het niet.

Wanneer ik uit de verte een vrouw zie weenen, wanneer ze handenwringend zich vooroverbuigt op haar stoel, wanneer ze een hoogroode gelaatskleur heeft, wanneer ze haar schokkende lichaam bijna niet in bedwang kan houden, dan constateer ik uit die verschijnselen, die ik waarneem, bij mij zelf, dat die vrouw een groot verdriet heeft. Maar ik zie tenslotte alleen de verschijnselen. Ik zie dat verdriet zelf niet. En dit is typeerend voor alle geestelijke verschijnselen.

Ik kan nu eenmaal niet anders waarnemen, dan de uiterlijke houding. Het is me ten eenen male onmogelijk bij een ander den blik naar binnen te werpen.

En toch constateer ik, dat die vrouw verdriet heeft. Waarom? Omdat ik duizend menschen zó heb zien doen, en ze toen alle gevraagd heb: „wat

mankeert er aan?“ en ten van alle het antwoord ontvangen heb: „Ik heb een groot verdriet“?

Neen, dat is het niet.

Er is iets anders. De waarneming van anderen is voor mij telkens weer een zien van die andere in het licht, dat ik omtrent mijzelf heb, uit mijn eigen geest, het licht uit datgene, wat ik bij mijzelf heb ontdekt. Ik weet, dat die houding van die vrouw die is van de smart, wijl in mijn besef die houding, indien ze bij mij zelve aanwezig was, de houding zou zijn van mijn groot verdriet.

Waarneming van anderen kan alleen dan een verstaan beteekenen, wanneer ik mijzelf eerst heb waargenomen.

Aan alle lezen in de ziel van een ander gaat vooraf het lezen in eigen ziel.

Nu is het met dat „lezen in eigen ziel“ heel eigenaardig gesteld. Men heeft er wel een typischen naam voor gevonden. Men spreekt van „introspectie“. Onder de „introspectie“ verstaat men dan het „naar binnen zien“, dat opzettelijk geschiedt, om na te gaan, welke het karakter van de psychische ervaringen en gebeurtenissen is. Wanneer ik b.v. zie, dat een dronken vrouw haar kind mishandelt, en ik ben op geen enkele wijze in staat te hulp te komen, dan kan ik pogen na te gaan: a. wat zag ik gebeuren; b. hoe zag ik het gebeuren, en c. was er geen middel geweest om te hulp te komen?

Maar dat is een zuivere reflectie van hetgeen geschied is als historisch feit. Ik som de gebeurtenissen nog eens weer op, en roep ze weer terug in mijn voorstelling. En dat heeft met zielkunde niets, maar dan ook heelemaal niets te maken.

Maar ik kan ook iets anders doen. Ik kan den blik naar binnen werpen. Ik kan me afvragen: „welke waren mijn emoties, toen ik het feit zag gebeuren; hoe werkten mijn gedachten; welke emoties kreeg ik; hoe reageerde mijn ziel op het feit, dat ik ontdekte niet bij machte te zijn hulp te bieden?“

Wanneer ik een roode lap zie — en dit is een veel minder ingewikkeld gebeuren dan het vorige — kan ik me afvragen, welken indruk mijn geest door het aanschouwen van die roode kleur ontvangt, en wat er in mijn geest bij het beschouwen van die kleur feitelijk gebeurt.

Dan ben ik dus bezig te lezen in mijn eigen ziel.

Nu heeft men echter opgemerkt (Wundt b.v.) dat we hier iets willen doen, wat tot de onmogelijkheden behoort. Men zegt: ik kan geen twee dingen tegelijk doen, of nog juist: men kan zich niet in tweeën verdeelen, zóó, dat de ziel tegelijk onderwerp is, dat ziet de kleur van die roode lap, en tegelijk voorwerp is, dat door zichzelf bekeken wordt. Wanneer ik nadenk over een moeilijk probleem, kan ik niet tegelijk ook nadenken, wat er in mijn ziel gebeurt, wanneer ik nadenk.

Dat bezwaar is juist. Men kan niet tegelijk subject en object zijn.

Maar er kan wel iets anders geschieden. Wanneer er eenig proces in mijn ziel zich heeft ontwikkeld, wanneer er iets in mijn ziel gebeurd is, dan kan ik wel onmiddellijk daarna terugkijken

Hier is de natuurliefe van Franciscus weer. Alleen maar wat gemoderniseerd in de keuze van haar speeltuig:

Met de zilveren maan speelt ons verlangen cricket
(over de dagen.

Met dit al zijn de dichters toch bejaarders van Gods blijdschap, krachtige kolveniers des Gebeds:

om er de lof te zingen van Zuster Armoede
lijk de zoete Vader der leeuwen, haar
[grauwe bruidegom:
de troebadoer van Assisi.¹⁾

Dit vers is merkwaardig van eerlijkheid: de „heilige“ wordt hier als de „troebadoer“ in het huis der dichters ingehaald: voor hem dan meer de smartelijke bereiding van de brulof, en voor hem de vroudegelovolle dronkenschap der liefde Gods — zoo zijn ze toch aan één brulofmaal vereenigd. En wie zich verbaast mocht over de uitlating, dat God de dichters „aan hun baren optrekt“ tot Zich, bedenke, dat voor deze geestelijke verheffing van de dragers der liefde de inspiratie der profeten een dagelijks geschenk is geworden: de theopneustie van Israëls profeten is niet alleen hun privilege geweest, want de dichters, die liefhebben, deelen priesterlijk erin:

Het is, als werden wij, lijk Habakuk,
door d' engel Gods bij 't hoofdhaar weggevoerd;
en plots, en zonder kennis van de weg erheen,
temidden van den afgrond van Gods weldaden
[geplaatst.²⁾

Franciscus van Assisi is dan ook meer dan eens het liefkoosd object der Roomsche tijdschriften. De Beiaard³⁾, gaf van Willem de Mérode dit vers (onder den naam van Franciscus van Assisi):

Dan in de schemerende cel
Begon het overzalig spel
Van vraag en antwoord en Gods leden
Bewogen naar zijn teederheden,
En van het splinterige hout
Daalde hij naakt en blauw en koud,
En liet Zich van zijn arm omwinden
Gelijk een sluimrende hemelinde,
Zijn Hand nog (woog?) zwaar op tengre hand
En stak de dunne palm in brand.
Zijn voet beroerde smallen voet.

in mijn ziel, en nagaan, wat er nu eigenlijk gebeurde. Dus spreken we dan niet over naar binnen kijken, zonder meer, maar over achteromkijken. Niet van introspectie, maar van retrospectie moeten we dus handelen.

Dat evenwel deze retrospectie mogelijk is, kan niemand ontkennen. Natuurlijk zal de één meer geoefend zijn, dan de ander in dat terugschouwen, maar een ieder zal tenslotte tot dit soort van zelf-waarneming reeds meer dan eens in zijn leven, ook onbewust, zijn gekomen.

Ja, feitelijk doen we aan die retrospectie elken dag van ons leven. Al is het dan ook niet zóó opzettelijk, dat we nog het recht hebben, dit woord er voor te gebruiken.

Immers, we zien onszelf met ons leed, zoodra we een voorstelling hebben van onszelf met onze tranen. De houding van onszelf verbinden we onmiddellijk aan den toestand van onzen geest.

Gaan we nu evenwel lezen in de ziel van een ander, dan kunnen we dat alleen, wijl we in onze eigen ziel eens gelezen hebben, en wijl we bij onszelf hebben waargenomen, wat onze gedraging is onder bepaalde psychische toestanden.

Dat klemt zóó sterk, dat we, wanneer we b.v. bij de bosjesmannen zouden zijn, en we zouden daar zulk een mensch een dwaze houding zien aannemen, en wonderlijke gebaren zien maken, dan zouden we hem niet begrijpen; werd ons dan vereld, dat die wonderlijke gebaren behoorden bij een ritueel dans, die de vreugde moest uitdrukken, dan zouden we wellicht zeggen: „'t zal wel zoo zijn. — ik begrijp alleen niet, wat dat met blijdschap heeft te maken, dat je zoo met je armen om je heen staat te zwaaien“.

Het lezen in de ziel van een ander is ons alleen mogelijk, wanneer we bij onszelf een soort gelijk-luidende lectuur ook eens lezen.

Extrospectie (waarneming van anderen) is alleen dan met resultaat mogelijk, wanneer we daaraan doen voorafgaan intro-, of retrospectie.

Maar hiermee zijn we er niet.

Immers we hebben in de meeste gevallen groote neiging, dan ook de speciale eigenschappen en bijzondere hoedanigheden van onzen eigen persoon te verbinden aan hetgeen we bij een ander ontdekken. „Het spreekwoord van den waard en z'n gasten bevat een diep psychologischen zin“, merkt Fr. Rombouts in dit verband op. En dat is juist. De neiging tot het veralgemenen van onze eigen zielshoudingen, is heel sterk. Vandaar dan ook, dat onze verklaring van andere houding altijd weer iets heel subjectiefs blijft.

Kijk, zielkunde is iets, dat ons wel heel bescheiden moet maken in ons oordeel over anderen. Dat zagen we reeds, toen we het hadden over „de prikkels“ en dat blijkt ons ook hier weer.

We hebben dan ook bij datgene, wat wij op grond van onze eigen ervaring, onze zelfwaarneming meenen te mogen constateeren omtrent hetgeen in anderer ziel omgaat, tenslotte daarbij noodig de zelfmededeeling van dien ander.

Nu is die zelfmededeeling tot op zekere hoogte

Zette den hoogen wreef in gloed
En in de brooze zijde stak
Zijn dorre Hand een levend wak,
Waaruit de suelle guds van bloed
Welde in gewilligen overvloed.
En, rozen die te bloeien stonden,
Blonken de gorierijke wonden,
Toen even de aloebittre Mond
Zijn eerbied-schuwe lippen vond.

Dan sprak hij:

Zijt Gij niet als een bloemke zoet
Ontloken in mijn mul gemoed?
Slaakt Ge niet als een nachtegaal
In duistere ziel Uw zoete taal?
Gevangen visch zijt ge in het net
Van mijn beminnen uitgezet.

Dit is toch wel de pure erotiek der middeleeuwen. Trouwens, de weg van Beatrice is aan de Roomsche verbeelding nog niet vreemd:

Ik dank U meer, dat Gij met koolen zegen
Van kuisheid mij bij 't zwerven hebt bespreid,
En dat ik onontwijd heb mogen wegen
De liefde in al haar onvolkomenheid.

In zoelen avond, rijp voor zoet vervoeren
Om de oogen van een schoone droomenvrouw,
Begon iets lichts zich in mijn ziel te roeren
Of zich een Serafin ontfouwen zou.

Zoo wordt deze poët „een minnezanger Gods“, een „door Gods witte gloeihand aangeraakte, tot hij wordt opgezogen in Gods gloed“.⁴⁾

K. S.

¹⁾ Herfstij der Middeleeuwen, a.w. 256, 257.

²⁾ Huizinga, Herfstij, 267/8, 270, 286, 291/2, 347/8; over de analogie met het Oosten 395.

³⁾ Versen, bl. 59, vgl. Roeping, Maandschr. etc., 1e jrg. 1e deel, 138.

⁴⁾ Dr. J. M. J. Goeris, M. S. C. in „Roeping“, 1e jrg. 1e dl., 368—370.

⁵⁾ Roeping, a.w. 372.

⁶⁾ Roeping, a.w. 93.

⁷⁾ De jaargang deel 2, December 1924, bl. 430.

⁸⁾ Bernard Verhoeven, Sint Fr. van Assisi, Beiaard, 7e jrg. dl. 1, bl. 28.

ring, maar ook
seft deze erotiek
ver af van de
de „mamme“ de
n het geestelijke
rthelomy schrijft
aventura noemt
e bloemen van
de ziel moet
en, en drinken
Er zijn er, die
die de borsten
haarsdeelen tot

tot het uiterste
w; de roes, de
theid wordt te
van die eeuwen
ag voor zich op
ndom elkaar de
ten had verward
heidendom had
veroorzaking, met
ligheid had ver
n wellust, heeft
het paganisme

de analogieën te
unst ons dwingt
et oude middel-
gende van den
„die den lach-
n „jokken“ komt
n stijl of in de
is genoege, om
doen herkennen
x Moens:
in Zijn zijde-
kle mond?
uwsche liefdes-
dsdienstig leven
niet maar als
iek van vroeger
zélfherte/dig

naar hun religie gevoeld en gezocht. Men weet, hoe Francois de Sales, die van 1576 tot 1622 heeft geleefd, met zijn quietistische mystiek vele protestanten heeft bekoord. Geen wonder, dat, in het jaar, dat zijn sterfjaar een derde eeuwvierting schonk, 1922, een pauselijke encycieliek (Retum omnium perturbationem) hem weer heeft naar voren gebracht op zulk een wijze, dat ook de literatuur der Roomschen zich weer aan hem laten kan; en de toepassing wordt al ras gemaakt: dat het de „hoogste kunst is, van geen kunst te weten“; de aangewezen weg, zoo heet het dan bij een Roomschen lezer der encycieliek, die Francois wil eeren, de aangewezen weg om tot kunst te komen, is zichzelf en de kunst te vergeten, om met groote liefde zijn stof te doordringen en te bewerken: Alleen Heide doet zingen. Wie liefheeft, niet altijd schoone dingen“.¹⁾

Maar vooral die andere Franciscus, Franciscus van Assisi, heeft weer het hart gegrepen. Dat is een openbaring van den verborgen trek van den geest van onzen tijd; want Franciscus is de man van de stigmatisatie, die door de liefde Christus wonden in zijn eigen vleesch te voorschijn roept, die in natuurgevoel zijn zonnellid geeft, die het geestelijk huwelijk dagelijks viert. En heeft hij niet zijn adepten onder de dichters van de twintigste eeuw? „Wij dichters“, zegt Wies Moens, met Chesterton biograaf van Franciscus, tot God,

Wij dichters liggen dag en nacht gebogen over Uw hart,
beluisteren het heimelijk werken van Uw hart
in alle ding, dat groeit en groot wil worden aan U.
Aan onze haren trekt Gij ons op naar U,
gestadig doet Gij ons pijn; daarom hebben
[wij U lief.

Daar schemert al dóór de idee van Franciscus, die de verbinding met God voelt als de liefde, die niet anders dan in pijn haar feest kan bereiden. Wat Franciscus aan de onwetenden leerde, dat leert hun nu de dichter:

Dit alles weten onze broeders niet meer:
hoe Gij van ogen, lippen en handen
de bloemen hebt gemaakt,
en de kreten van het dier
als helle en donkere vlammen die dansen door de
[dag der mensen.